

for Programmed Learning. Ez a tagdíjakból él és szűkebb körben hasonló feladatot próbál ellátni.

Mit tehet egy angol pedagógus, ha *program-készítésre* érez magában kedvet és tehetséget? Kiadót kell keresnie, aki vagy könyvalakban, vagy valamelyik kommersziális tanítógéphez applikált formában sokszorosítja a művet. Kiadót találni, úgy látszik, nem nehéz, hiszen újsághirdetésekből keresnek programozókat, ill. megírt program-próbálkozásokat. A Met-huen cég ez év tavaszán pályázatot írt ki tet-szöveges tárgyú és hosszúságú program írására. Több mint 30 mű futott be a pályázatra; az első helyezett 250 fontot (kb. 20 000 Ft-ot), a következő három együttvéve 250 fontot kapott.

Mik a lehetőségek a megírt programok *kipróbálására*? Meglehetősen szegényesek. A programkészítő vagy a kiadó vállalkozó szellemű tanárokat keres, akik hajlandók részt venni a kísérletben. P. Thornhillnak szerencséje van, mert egyik testvére aktív tanár és „családi alapon” vállalja a szakmájába vágó program-kísérletek kipróbálásának terheit.

Mennyire terjedt el a programozott oktatás Angliában? A London közelében fekvő Middlesex megye 860 iskolájába kérdőívet küldtek ki ebben az ügyben. Ez persze nem egész Anglia, de valamelyes képet ennek alapján is nyerhetünk a helyzetről. A legmegdöbbentőbb az, hogy számos iskolából üresen küldték vissza a kérdőívet, azzal, hogy „azt sem tudjuk, hogy mi az a programozott oktatás”! A 860 megkérdezett iskolából egyébként mindössze 25-ben próbálkoztak programozott oktatással, összesen 64 programmal, amiből 21 volt a kísérleti, a többi már kész, kommersziális prog-

ram. Nagyjából fele-fele arányban használtak tanítógépet, ill. programozott tankönyvet. A programoknak kb. fele volt lineáris, másik fele elágazó; tárgy szerint 16 angol nyelv, 26 matematika, 15 természettudomány, 7 egyéb.

Talán nemcsak üzleti elfogultság mondotta ki P. Thornhill az a véleményt, hogy a jelenlegi *tanítógépek* nem lesznek komoly versenytársai a *programozott tankönyveknek*. Véleményét arra alapozta, hogy e gépek alig tudnak többet, mint a programozott tankönyvek, viszont összehasonlíthatatlanul drágábbak. A programozott tankönyveket — szerinte — csak azok az adaptív tanítógépek fogják kiszoríthatni, amelyek mindenben a tanulók reakcióihoz tudnak idomulni a következő lépés optimális megválasztásában. Ezt csak elektronikus számítógépekkel lehet megvalósítani, ezért egyelőre nem kell félni a programozott tankönyveket.

Felvettem azt a kérdést is, hogy náluk — úgy, mint nálunk — nem okozott-e problémát a programozott oktatás *individualisztikus* mivolta, ti., hogy az egyéni tempójú tanulás szétszakítja az osztályt: a nagy előreszaladások és lemaradások folytán meglazul vagy talán teljesen fel is bomlik az osztály, a tanulók azonos életkorú csoportja, s így végül elsorvad a közösségi nevelésnek még a lehetősége is. P. Thornhill azzal intézte el a kérdést, hogy az egyén feltétlen elsőbbségét hangsúlyozta a közösség fölött.

Benyomásaimat összegezve úgy tűnik, hogy — minden biztató kezdeményezés ellenére — Anglia még messze van attól, hogy a programozott oktatás a hagyományosnak versenytársa lehessen.

TERÉNYI LAJOS

A PESTALOZZI GYERMEKFALU KÉT ÉVTIZEDE

Húsz esztendővel ezelőtt, 1946. április első heteiben, a svájci Appenzell kantonhoz tartozó *Trogen* község fenyőerdősorokkal tarkított hullámos fennsíkján, lázas munkát lehetett megfigyelni. A Szent-Gallen, a Bódeni-tó és az osztrák határ között fekvő község elámult lakói még sohasem láttak ehhez hasonlót: előttük teljesen idegen emberek, fiatalok és idősebbek, egyenkint vagy csoportosan, szinte megszállottak módjára dolgoztak. Ki ásóval, ki csákánnyal, ki talicskával buzgólkodott a szemlátomást épület-alapozási munka mielőbbi elvégzésében, alkalmazkodva a mérnök vagy építőmester utasításaihoz, melyeket első hallásra sokan nem is értettek meg. Ezen nem is csodálkozott senki, mivel úgyszólván Európa szinte minden nyugati országa képviselve volt az önkéntes munkások között. Franciák, németek, angolok és a svájci három nemzet fiai

dolgoztak itt, egymással versenyezve, miközben izgatottan kérdezték egymástól: vajon el tudunk-e készülni mindennel idejében, az április 20-ra tervezett alapkö-létfeltéti ünnepekre?

Az izgalom nem volt indokolatlan. A különböző nyugat-európai országokból származó fizikai munkavállalók mindnyájan tudták, hogy két esztendei vitatkozás, szánakozó lekicsinylés, gúnyos borúlátás vagy az ellenkező végletbe csapó lelkesedés hullámváza után, ezen a napon kerül sor a *PESTALOZZIRÓL* elnevezett gyermekfalui ünnepélyes megalapítására. A jelenlevők majdnem mind a lelkesedők közé tartoztak. Valamennyien úgy érezték, hogy egészen rendkívüli, új elgondolás valósul meg, amely a második világháború borzalmaiktól megriadt emberiség számára egy szebb jövő ígéretét rejti magában. Ez az érzés és az ebből

származó tettvágy készítette közös munkára a különböző nyelvű és világnézetű önkéntes építőket, akik között idealista humanisták, pacifisták, sőt marxista meggyőződésűek is voltak.

Ki volt a gyermekfalu kezdeményezője és milyen alapelvekre építette fel érdekes elgondolását? E kérdésekre adott válasz az újkori pedagógia egyik legnagyobb és legeredetibb képviselőjéhez, a szocialista neveléstudományban is oly nagyrebecsült és nem egy szempontból ma is egészen időszzerű PESTALOZZI gazdag elméleti hagyatékához vezet vissza.

Közismert, hogy a nagy svájci pedagógus egyik leghősiésebb és legáldozatosabb tevékenysége a stansi árvaházban folytatott nevelőmunkája volt. Itt, a Luzerntól nem messze fekvő unterwaldeni Stans falu eredetileg kolostornak szánt, félig kész épületében vállalta a több mint fedszáz, jórészt árva vagy félárva gyermek gondozását és oktatását. Egy gazdaszony segítségét nem számítva, egyedül végzett minden munkát a gyermekek ellátása és nevelése érdekében. A háború miatt bekövetkezett nyomorúság minden züllesztő hatása látszott az árvaházba érkező gyermekeken. „Sokan belépésükkor egészen rühesek voltak, úgyhogy alig tudtak járni — írja PESTALOZZI —, soknak a fején sebek fakadtak; sokan rongyokban voltak, s ezekben hemzsegték a férgek; sokan oly soványak, mint a kiaszott csontváz, sárgák, vigyorgók, szemük tele félelemmel, homlokuk a bizalmatlanság és a gond redőivel; némelyek vakmerően szemtelenek, koldulásban, színlelésben és mindenféle hamisságban gyakorlottak; mások, akiket a nyomor lesújtott, türelmesek voltak, de bizalmatlanok, szeretetre képtelenek és féltékenyek... A tunya tétlenség, a szellemi képességek, és a legfontosabb testi készségek gyakorlásának hiánya általános volt közöttük. Tíz gyermek közül alig egy ismerte az abcét.”¹

Ilyen gyermekekkel eredményt elérni a legnehezebb nevelői feladat volt, de PESTALOZZI mégis lelkesedve vállalta. Áldozatos munkája, a szerencsétlen gyermekek iránti mérhetetlen szeretete valóban csodálatos eredményeket hozott. A kortársak nem győztek ámulni azon a nagy változáson, amely néhány hét alatt a gondjaira bízott gyermekekben végbement. „Bámulatos, amit a jó ember végez, és hogy milyen sokat haladtak a növendékek, akik telve vannak tudásvágygal” — írta az első hónap után tett ellenőrző látogatása tapasztalatairól a kormánybiztos. A PESTALOZZI iránt bizalmatlan BUSINGER plébános pedig őszintén bevallja, hogy „az ember alig hisz a szemének és fülének, amikor látja és hallja, mennyire jutott ilyen rövid idő alatt”.² A rendszeres oktatáson kívül a gyermekeket a munkás életre készítette

fel, de nevelőmunkájának középpontja az erkölcsi nevelés volt. Minden eljárásában a gyermekek iránti szeretet vezette. Ezzel tudta elérni, hogy a gyermekek az árvaházat otthonuknak, nevelőjüket apjuknak, egymást testvéreknek és az egész közösséget egy nagy családnak tekintették. Mint híres, stansi tartózkodásáról írott levelében olvashatjuk „az éa lényeges szempontom most mindenekelőtt arra irányult, hogy a gyermekeket együttlétük első érzelmi megzúdülései által és erők fejlődésének megindulásától kezdve testvérekké tegyem, hogy a ház lakóit egy nagy család egyszerű szellemében egybeforrasszam, s hogy egy ilyen kapcsolat és a belőle fakadó hangulat alapján a jogi és erkölcsi érzelmek általánosan megelvenitsem.”³

Ez a kivételes értékű pedagógiai tevékenység ihlette meg 1944-ben WALTER ROBERT CORTI zürichi egyetemi tanárt a valóban PESTALOZZI szellemi örökséghez méltó gondolatának felvetésében. A „Du” című, havonta megjelenő saját kiadású folyóiratának augusztusi számában felhívást intézett a svájci néphez „a szenvedő gyermekek” falujának felépítése érdekében. A II. világháború szemlátomást éppen vége felé közeledett. Az Uraltól az Atlanti-óceánig majdnem valamennyi európai országban tombolt a harc; városok és falvak ezrei pusztultak el, milliók és milliók haltak meg, vagy váltak hajléktalanokká. Ebben az eddig ismeretlen arányú pusztulásban azok a gyermekek szenvedtek legtöbbit, akik elvesztették szüleiket. CORTI felhívása elsősorban ezek sorsára akarta irányítani az érdeklődő svájci közvélemény figyelmét. A svájci nép, szerencsésen megőriztött semlegessége birtokában, már addig is komoly segítséget adhatott és adott is a szomszédos országok sokat szenvedő lakosainak vagy a Svájcba menekült politikai üldözötteknek. A zürichi professzor most arra kérte honfitársait, hogy segítsenek a különböző nemzetek elhagyott, szűkölködő árváin egy olyan gyermekfalu felépítésével és fenntartásával, ahol ezek az árvák, nemzetükből való pedagógusok által vezetett ún. „nemzeti családok”-ban otthont és szeretetet kapnak. Legyen ez a falu a fizikai, lelki és értelmi gyarapodás helye az árva gyermekek számára, hogy ezek a különféle nemzetiségű, nyelvű, vallású és tehetségű gyermekek ott, abban a faluban, szabadságot, felelősségtudatot, türelmet és barátságot élvezzenek és szeressenek. A faluba főleg 6—10 éves árvákat vegyenek fel, lehetőleg kisebbeket, olyan fiú- vagy leánytestvéreket, akik másképpen, egymástól elszakítva, külön árvaházakba kerülnének. A falu gondoskodjon róluk 15—16 éves korukig, sőt ha már eltávoznak onnan, azután is nyújt-

¹ ZIBOLEN ENDRE: Pestalozzi válogatott művei. Budapest, 1959. II. köt. 9 l.

² Ibidem I. köt. 45 l.
³ I. h. II. köt. 17 l.

son nekik szülői támogatást, amíg neveltetésük véget ér és megtalálják helyüket hazájukban.⁴

Az ismert nevű professor felhívása örvendetes eredménnyel járt. Sokan magukévá tették elgondolását és lelkesen támogatták. Megindult az adományok, ajándékok és megajánlások áradata a gyermekfalu javára. 1945 elején megalakult a „Pestalozzi Gyermekfalu Egyesület”, mely magára vállalta a szervezőmunkát. Az egyesületre nagy szükség volt, mert a sokféle elágazó feladatokat csak széles körű társadalmi támogatással lehetett sikeresen megoldani. Nemcsak az adományok és megajánlások rendezése és felhasználása lett egyre nehezebb (az ajándékok között egész lakberendezések is voltak), hanem gondot okozott a hatóságoknál jelentkező sokféle akadály; a további gyűjtés megszervezése, az építkezés előkészítése stb. Ugyanakkor a sajtóban és szakfolyóiratok hasábjain hosszú ideig tartó vita zajlott le, melynek résztvevői sokféle szempontból elemezték Corti professzor elgondolását. Némelyek utopisztikusnak, gyakorlatilag kivihetetlennek tartották az egészét. Mások azzal érveltek, hogy a tervezett „nemzeti családok” mesterségesek lévén, nem pótolhatják a természetes családok meleg harmóniáját. A vitában egyre inkább felülkerekedtek azok, akik az árva gyermekek falujának eszméjét lelkesedéssel fogadták. Svájciak és más nemzetbeliek megható egyetértéssel sorakoztak fel a zürichi kezdeményezés mellett; egyszerű érdeklődők, magas műveltségű lelkes emberbarátok, nemzetközi tekintélyű tudósok, egyaránt akadtak a pártfogók között. A kezdeményezés megvalósításában nagy segítséget jelentett WILLIAM KILPATRICK professzor, I. A. LAUWERYS professzor és MONTESSORI MÁRIA erkölcsi támogatása. A vita során összecsapó érvek és ellenérvek mérlegelése mindeképpen hasznos volt. Az elgondolás megvalósításának eleinte bizonytalan körvonalai egyre világosabban kirajolódtak. Corti professzor és az Egyesület vezetői lassankint megállapodtak a legfontosabb teendők sorrendjében, az építkezések mikéntjében, a gyermekfalu lakóinak kiválasztási módszerében, a nevelő- és oktatómunka megszervezésében. Elfogadták a Trogen község által majdnem ingyen felajánlott helyet a falu számára, és a Pro Juventute nevű svájci szervezet segítségét a további gyűjtések megszervezésére. Ilyen előzmények után került sor 1946. április 20-án a felépítendő gyermekfalu alapkövének ünnepélyes letételére.

Az ünnepélyes alapköletétellel megkezdődött az egyes házak felépítése. Néhány év leforgása alatt 15 házat építettek fel a gyermekek számára. Ma összesen 21 ház van Svájc e

talán legfiatalabb és legérdekesebb falujában, közel 250 állandó lakossal, akiknek többsége 6—17 év közti gyermek. Az első években csak olyan gyermekeket vettek fel, akiknek szülei a II. világháborúban elpusztultak. Később — az időközben eltávoztottak helyére — már félárvakat vagy házaságon kívül született gyermekeket, sőt olyanokat is felvettek, akiknek megélhetése és normális fejlődése szülei társadalmi adottságai miatt bizonytalannak látszott.

A házak felépítésében fiatal svájci és más nemzetbeli önkéntesek szárai vettek részt. Némelyek hónapokig végezték a nehéz fizikai munkát minden pénzbeli ellenszolgáltatás nélkül, így csökkentve az építkezéssel járó készpénzkiadásokat. A gyermekfalu felépítésében több mint ezer ilyen önkéntes munkás segített. Amint a felépített házakban megkezdődött a nevelőmunka, ugyancsak önkéntes munkatársak ajánlották fel segítségüket, ki hosszabb, ki rövidebb ideig, mégpedig nemcsak a kimondottan oktató- vagy nevelőmunkában, hanem a háztartás, kertgondozás, adminisztráció különféle munkálataiban való részvételre is. „Egészen meglepő — írja egy angol tanulmány szerzője —, milyen szerenés volt a gyermekfalu munkatársainak megválasztásában. Még bámulatosabb és lelkesítőbb volt látni azt a messzemenő együttérzést, mely úrrá lett a legszerényebb munkáson és a legmagasabb állású vezetőn egyaránt, midőn teljesen azonosították magukat a gyermekfalu munkájával. Ügyvezető igazgató vagy ács, tanár vagy kézbesítő, szakács vagy művész: senki sem akadt közöttük olyan, aki habozás nélkül, ne helyezte volna a közösség javát saját érdekei elé.”⁵

A 21 ház közül 15-ben a nemzetek szerint csoportosított gyermekeket helyezték el. Egy-egy csoportba 16—18 fiú- és leánygyermek tartozott. Minden csoport egy saját nemzetbeli „házi szülő” (rendszerint házaspár) és egy-két ugyancsak azonos nemzetiségű nevelőnő gondozása alá került. Eleinte nyolc nemzeti csoport alakult: angol, francia, olasz, svájci, görög, finn, osztrák és német árvákból. Később, 1947-ben megszervezték a magyar és lengyel csoportokat is. Ezeket azonban két év múlva az akkori magyar és lengyel kormányok hazahívták. Helyüket egyelőre nem töltötték be másokkal. 1957-ben a külföldre szakadt magyar gyermekekből újrászervezték a magyar csoportot; 1960-ban létrejött a Tibetből elmenekült szülők gyermekei számára az első tibeti csoport, 1964-ben egy második. Jelenleg előkészületek folynak a tuniszi, arab és dél-koreai gyermekek számára tervezett házak építése érdekében.

⁴ ELISABETH ROTTEN, Ph. D.: „The Pestalozzi Children's Village” The Year Book of Education, 1957. 491. l.

⁵ HICKLIN, MARGOT: Pestalozzi Children's Village. Trogen 1956. 52. l.

A nemzeti csoportok úgynevezett „nemzeti családok”-at alkotnak. Minden nemzeti család külön saját házban lakik, mely az illető nemzetre jellemző nevet visel. A csoportok létszámának megfelelően az angol, francia, görög, olasz és tibeti gyermekek 2—2 házban laknak, míg a többiek 1—1 házat mondhatnak magukénak. Az angol gyermekek a Thames és Stepping Stones nevű házakban, a franciák a Les Cigales és Les Cigognes-ban, az olaszok a Pinocchio és Cuore, a görögök az Argonautes és Kypseli, a tibetiek a Lugs-Sung Ngoen-Ga (Hit, igazság és boldogság helye) és a Jambhu Lagang, a svájciak a Heimeiti, a németek a Butepdiek, az osztrákok a Kindersymphonie, a finnek a Jukola és a magyarok a Kukorica Jancsi nevű házban laknak. A házak belső szerkezetét egységesen, PESTALOZZI elgondolása szerint alakították ki. Minden házban van tanterem (fej), lakószoba (szív) és munkaműhely (kéz). A termek és szobák belsejét luxus nélküli otthoniasság és az illető nemzet sajátos műveltségét képviselő berendezés jellemzi.

A gyermekek nemzeti családjának otthonál szolgáló házakon kívül van még a faluban egy központi konyhaépület, egy mosóház, egy igazgatósági épület, egy szálloda az átmenetileg ott tartózkodó svájci gyermekek részére, egy középiskolai épület és egy közösségi ház, amelyet az UNESCO által részben Kanada, részben pedig a zürichi kanton támogatásával építettek fel. Ezt a házat a nagyértékű segítség emlékére, hálából Canada Hallnak nevezték el, s ez lett az ünnepélyes közösségi rendezvények helye.

A falu fenntartását a Svájci Szövetségi Tanács ellenőrzése alá helyezte Alapítvány biztosítja. Ez semmiféle állami támogatást nem kap.

Az úgynevezett Alapítványi Tanács (Stiftungsrat) és ennek Végrehajtó Bizottsága képviseli. A Tanács tagjai általánosan ismert, nagytekintélyű emberek, egyetemi tanárok, állam- és tartományi tanácsosok, pénzügyi szakemberek. Végül fokon ők határozzák meg az Alapítvány vagyonkezelését, az évenkénti országos gyűjtés szervezését, a gyermekfalu vezetésének és nevelőmunkájának alapelveit. Az Alapítvány jövedelme országos és nemzetközi gyűjtésekből, egyéni adományokból, a jelképes keresztülők rendszeres hozzájárulásából és rendkívüli felajánlásokból került ki. Így az első 10 év alatt összesen körülbelül 14 millió svájci frank gyűlt össze. Az 1965. évi jelentés szerint az 1964-es esztendőben az önkéntes adományok, hozzájárulások és hagyatékok értéke több mint másfél millió frank volt. Az egész évi költségvetés bevételi többlete

193 218,37 svájci frankot tett ki, ami azt bizonyítja, hogy a gyermekfalu anyagi fenntartása nem okozott gondot az Alapítványi Tanácsnak.⁶

Magát a faluközösséget (Dorfgemeinschaft) a faluban dolgozó összes felnőttek alkotják. Havonkénti gyűlésükön a 18 évet betöltött tanulók is részt vehetnek, ha éppen a faluban tartózkodnak. Ez a testület választja meg a Falu Tanácsot, amelyben az igazgató és a gondnok mint állandó, öt férfi és nő mint választott tanács tag vesz részt. A 12 éves vagy ennél idősebb gyermekek az ifjú polgárok (Junger Dorfbürger) gyűlésén választják meg a Fialatok Falusi Tanácsát, amelyben a különféle nemzetbeliek közül választott nyolc fiú és leány foglal helyet. E valamennyi nemzetet képviselő Tanácsnak jelentős szerepe van a tanulói öntevékenység felébresztésében és fejlesztésében.

Ez a lényegét nézve gyermek-önkormányzati szerv ugyanis belekapcsolódik a faluban végzett oktató-nevelő munkába (különösen a műpolitechnikai képzésünkhöz hasonló gyakorlati munkába) s így szoros összefüggésben van a gyermekfalui intézményének legérdekesebb kérdésével: az oktató-nevelő munka tartalmával és módszereivel.

Mint láttuk, a gyermekfalui alapításának fő célja az volt, hogy az árva gyermekeknek biztosítsa az egészséges testi és szellemi fejlődést, hogy megadja nekik a valamely megélhetést biztosító foglalkozáshoz szükséges gyakorlati ismereteket, hogy mozdítsa elő a nemzetközi megértés szellemével átitatott állampolgári nevelésüket, s ezáltal a hazájukban való későbbi boldogulásukat. E cél elérését a következő feladatok megoldásával gondolták biztosítani: a nemzeti műveltség alapanyagának közvetítése, valamely szakma vagy általában olyan ismeretek elsajátítása, mely a megélhetéshez szükséges, továbbá olyan internacionalista szemlélet kialakítása, mely a gyűlölködő nacionalizmus kialakulását lehetetlenné téve, elősegíti a serdülő ifjaknak a nemzetek nagy közösségébe, tehát a nagy emberi közösségbe való beilleszkedését.

Az említett feladatok megoldása az oktatás és nevelés teljes egységében történik. Az első hat év alatt (6—12 évesek) az egyes nemzeti csoportokba tartozó gyermekeket a hazájukból származó pedagógus „házi szülők” oktatják és nevelik a gyermekek anyanyelvén. Az oktatás tartalmát az illető ország tanterve szerint határozzák meg. Ennek megfelelően a gyermekeket hazájukból kiküldött megbízottak vizsgáztatják. Így biztosítják a sajátos nemzeti műveltség, a legfontosabb alapismeretek anyanyelven való elsajátítását s ezáltal a hazával való szerves kapcsolatot, a nemzeti összetartozás tudatát. Ugyanakkor, a nemzeti műveltség elsajátításával párhuzamosan, megkezdődik a németnek, mint a falu

⁶ Village d'Enfants Pestalozzi, Trogen. Rapport annuel 1965. Rapport de la FIDES, Union Financière.

hivatalos nyelvének elsajátítása. A nem német anyanyelvű gyermekek számára ez az első kötelező idegen nyelv. A német anyanyelvűek szabad választás szerint az angol vagy francia nyelvet tanulják. Az idegen nyelv tanulását megkönnyíti a délutáni foglalkozás. Az anyanyelvű oktatás délelőtt történik. Délután úgynevezett nemzetközi tanfolyamok vannak, ahol az összes nemzeti házak gyermekei életkor és érdeklődés szerint csoportosítva vesznek részt. Vannak olyan csoportok, amelyekben az összes nemzetiségek képviselve vannak. Ezeket a délutáni nemzetközi tanfolyamokon részint torna, rajz, tánc, ének és festészeti oktatás folyik, részint a jól berendezett munkaműhelyekben azok a különféle nemzetiségű gyermekek dolgoznak együtt, akik bőr, karton, agyag, fa vagy fém cikkeket szeretnének maguk előállítani.⁷ A délutáni foglalkozások elsőrendű alkalmakat szolgáltatnak a 6–12 éves gyermekeknek a más nemzetiségű gyermekekkel való megismerkedésre és barátkozásra. Ezeket a foglalkozásokat nem fontos a pontos nyelvi kifejezés, hiszen mind a művészi, mind a kézi technikai jellegű foglalkozások anyaga beszéd nélkül is elsajátítható. Különösen nagy jelentőségűnek mutatkozik a zenei nevelés. A különböző nyelvű dalszövegek együttes éneklése már az első összejöveteleken közelebb hozza a gyermekeket egymáshoz. Így szinte észrevétlenül, minden nagyobb erőfeszítés nélkül, már ezeken a délutáni foglalkozásokon elsajátítanak bizonyos német szókincset, főleg az ének, sport és egy német tanító által rendezett, német nyelvű dramatizált játékok segítségével. Mikor a délelőtti oktatásban végre hozzáfognak a német nyelv rendszeres tanulásához, a gyermekek már rendelkeznek azzal a használható lényeges szókincsel, amire a legmodernebb módszerekkel oktató tanárok biztosan építhetnek. Hat év leforgása alatt olyan jól megtanulnak németül, hogy a német nyelvű középiskola elvégzése semmiféle komolyabb akadályt nem jelent számukra. A német anyanyelvű gyermekek is gyorsan elsajátítják az általuk választott angol vagy francia nyelvet. Egyidejűleg segítenek más nemzetiségű társaiknak a német nyelv tökéletesebb megtanulásában.

A hatéves alsófokú oktatás befejezése után a gyermekek a hároméves középfokú iskolába lépnek. Itt a faluban lakó, tízféle nemzethez tartozó összes gyermekek közös, német nyelvű oktatást kapnak. A tantárgyak anyaga ezen a fokon a dolog természeténél fogva már sokkal internacionálisabb jellegű. A gyermekek kötelezően tanulnak egy második idegen nyelvet, de a hazai szokások és hagyományok ápolását sem hanyagolják el. A délutáni nemzetközi

tanfolyamokon azonban a nemzeti sajátosságokat „alárendelik a türelem, a különbségek megbecsülése és igénye, a szolidaritás, a barátság és a népek közötti megértés szellemében való tudatos nevelés eszméinek”.⁸

Az összes nemzetek kórusdalait közösen, az illető nemzet nyelvén éneklik. Az énekfüzetben minden nemzet dalszövegei az eredeti nyelven szerepelnek.

A népek közötti megértés ügyét szolgálja a már említett nyolctagú Fiatalok Falusi Tanácsa, mely negyedévenként megjelenő *Freundschaft* című gyermekújságot szerkeszti. Az újság kiadásának ötlete is a fiatalok gondolata volt. A szerkesztő-bizottságban minden nemzet képviselve van. Ők javasolják az egyes számok témáját, ők kéri fel a cikkírókat, akik anyanyelvükön írott cikkeiket a német fordítással együtt adják be a bizottsághoz. A lap hasábjain minden nemzet egy oldalnyi terjedelmet kap. A szerkesztő-bizottság ülésein egy tanító is részt vesz, felnőtt szaktanácsadói minőségben, de igyekszik háttérben maradni, s a szerkesztés munkájába csak a legtrikább esetekben avatkozik be. Az újság anyagának összeállítása a legnagyobb mértékben közösségi ügy, mely minden nemzeti család összes gyermekeit érdekli. Róluk szóló cikkek vannak benne; életük, nehézségeik, élményeik és sikereik szerepelnek az írásokban. Így természetes, hogy mindnyájan szívvel-lélekkel részt vesznek az egész munkában. Ők írják az anyagot, ők szedik ki a szöveget a minden házban meglévő szedőszekrény betűinek és a nyomtatóformák felhasználásával. Ők gondoskodnak a klisékről, a tördelésről, a korrektúráról és a nyomtatásról is. Ez utóbbi műveletet Trogen falu egyik nyomdájában végzik.

A gyermekek által írott, szerkesztett és kiszedett újság nevelési jelentőségét ARTHUR BULL, a falu igazgatója jellemezte legtalálóbban. „Világos — állapotja meg —, hogy egy olyan újság kiadása, amely a közösség tükre akar lenni, feladatokat ró a közösség minden csoportjára, és minden egyes tagjára... Az újságszerkesztés fejleszti a közösséget: az újság mint hírmondó házról házra jár, sokszáz példányban hagyja el falunkat... A falunkról és a 250 lakójáról szóló minden írással jobban megismerjük egymást, képességeinket, sajátosságainkat, gyengéinket. Nem véletlen, hogy újságunk csak negyedévenként, tehát viszonylag nagy időközönként jelenik meg. Az újságnak gyakoribb, pl. havonkénti megjelentetése túlságosan igénybe venné a gyermekek erőit. Az örömmel végzett nehéz munka után időt kell engedni a teljes kikapcsolódásra. Azután azonban a munkának negyedévenkénti újrafelvételével a gyermekeknek tapasztalniuk kell

⁷ Village d'Enfants Pestalozzi, Trogen (Suisse) 1964. 2. 1.

⁸ WALTER ROBERT CORTI: Der Weg zum Kinderdorf Pestalozzi. Zürich, 1955. 53. 1.

azt is, hogy vannak feladatok, amelyek újból és újból megismétlődnek és amelyeket legjobban a közösségi munkában lehet elvégezni. E tapasztalathoz hozzásegíti a gyermekeket az is, hogy a munka fő terhei mindig valamivel másképpen oldódnak meg. Minden negyedévben közösen gyűrik le a nehézségeket, de azután látják azt is, hogy a kitarásnak és odaadásnak nem marad el a jutalma, s ez abban az örömben és önbizalomban jut kifejezésre, amely elfogja az ifjú újságírókat s az egész faluközösséget, valahányszor a »Freundschaft« új számát megpillantják asztalukon.⁹

A nemzetközi megértést és a nemzetek közti barátság szellemét erősíti a nevelők ama következetes törekvése, hogy a különböző nemzetiségű gyermekek egymás nemzeti és vallási ünnepeit, szokásait megismerjék és tiszteljék. A feladat megoldása eleinte nem volt könnyű, mert a háború borzalmai miatt a gyermekekből nehezen tűnt el a bizalmatlanság, vagy éppen az egykori háborús ellenfélhez tartozó gyermekek iránti előítélet. A délutáni nemzetközi tanfolyamok, a közös éneklés és játékok azonban csakhamar éreztették jótékony, feszültségfeloldó hatásukat. Végül is kialakult egy szép, hagyományossá váló szokás: az egyes országok nemzeti ünnepei alkalmával a más nemzeti családokhoz tartozó gyermekek virágcsokrokkal köszöntik rendszerint nemzeti viseletbe öltözött társaikat. Különösen megkapta a gyermekeket a karácsony és húsvét nemzeti szokásoknak megfelelő megünneplése, valamint a Canada Hallban rendezett művészi zenei teljesítmények közös hallgatása. Mindezekből egész természetesnek tűnt az a következtetés, hogy minden nemzeti szokás, nyelv, viselet megbecsülést és tiszteletet érdemel s ez igen nagymértékben hozzájárult a különféle nemzetiségű gyermekek közti barátság megerősödéséhez.

A nemzetközi megértés e szellemének erősödése magától értetődően csak úgy volt lehetséges, hogy az iskolai tananyagból minden olyan részt kiküszöböltek, ami valamilyen módon is bántotta volna bármelyik nemzethez tartozó gyermekek önérzetét. Ez a szempont finom tapintatot, fejlett lélektani érzéket és az irodalomtörténelem anyagának tökéletes ismeretét követelte meg a tanítóktól. Néha-néha ez utóbbiaknál, és általában a felnőttek együttes fejlődésében nagyobb nehézségek mutatkoztak, mint a gyermekeknél.¹⁰ De az állandó továbbképzés, a felmerült kérdések rendszeres pedagógiai tanulmányozása, a tantestület minden évben megrendezett közös tanulmány- és

pihenőutja Svájc más kantonjaiban, egyre jobban kialakította e különleges neveléshez annyira elengedhetetlen tantestületi egységet. Mindnyájan felismerték és magukévá tették azt az igazságot, hogy a gyermekfaluban végzett oktató-nevelő munka egyik legfontosabb előfeltétele a tantestület és általában a felnőttek közösségének egységes pedagógiai szemlélete.

E szemlélet kialakításához és erősítéséhez néha külső segítség is érkezett. Így pl. 1955-ben Dr. B. Saul Robinson izraeli történész 3 hónapos munkaközösségi szemeliumot tartott a házi szülők és idősebb növendékek számára „Történelemtanítás a nemzetközi megértés szellemében” című témáról. A kérdés részletes tanulmányozása és megvitatása igen hasznosnak bizonyult, mert erősítette az oktatómunka internacionalista jellegét, a nemzetek közti megértést.

A gyermekfaluban végzett két évtizedes oktató-nevelő munka eredményeiről egyelőre három tényező tudósíthat. Az ott felnevelt vagy odalátogató gyermekek száma, a gyermekek gondolkodásmódja, élet- és világfelfogása, valamint a pedagógusok tapasztalatai, illetve ezeknek a pedagógusközvéleményben való továbbgyűrűző hatása.

1965-ig közel 500 már serdülő vagy felnőtt korba lépett fiatal távozott el a faluból, több évi felejthetetlen élményekkel eltöltött tanulás után. Többségük azóta már befejezte szakmai tanulmányait és elhelyezkedett az életben. Eltávozásuk alkalmával mindnyájan megkapták a falu „Polgárjogi oklevelét”, melyben a falu vezetői megígérték, hogy sorsukat továbbra is figyelemmel kísérik és szükség esetén segítségükre lesznek hazájukban. Hogy ezt az ígéretet milyen komolyan vették, azt többek között kellően bizonyítja az a tény, hogy pl. a már idézett 1964-es költségvetésben 103 000 frank szerepel a faluból eltávozott egykori, most már öregdiákoknak nevezett ifjú emberek támogatására. A volt diákok „Véndiákok Egyesülete” néven közös szervezetbe tömörültek s ennek segítségével tartják a kapcsolatot egykori intézetükkel és egymással.

Húsz év alatt több ezer svájci fiatal töltötte szünidejét a gyermekfaluban. Ezek részint az egykori növendékek közül, részint az érdeklődő svájci fiatalok közül kerültek ki, akik szívesen mentek pihenni a Trogen feletti fennsík házaiba.

Mi jellemzi a gyermekfaluban felnőtt egykori árvák gondolkozását? Elsősorban az az internacionalizmus, mely a faluban eltöltött évek folyamán alakult ki és szilárdult meg bennük. Ennek erejét az 1955-ben végzett közvéleménykutatás mutatja legjobban. Arra a kérdésre, hogy a gyermekek hol találják meg legjobb barátjaikat és barátnöiket, a következő válaszok érkeztek.

⁹ Idézi: KÄCHELE HEINS: A Nemzetközi Pestalozzi Gyermekfalú. Pädagogik. 1957, 294–98 l. Magyar ford. Dokumentáció.

¹⁰ ELISABETH ROTTEN i. m. 496 l.

A legjobb barát:

korcsoport	saját házban	más házban
-7 évesek	38%	62%
8-10 „	29%	71%
11-13 „	34%	66%
14-18 „	14%	86%

A táblázat világosan mutatja, hogy a gyermekek legjobb barátaiukat túlnyomórészt más nemzetiségű társaik között találták meg. Ez a tény minden bizonnyal nagyjelentőségű volt későbbi magatartásukban, a különböző népek egymás iránti megértésének és barátságának ápolásában. A gyermekfalu egykori lakói később nemegyszer ellenséges környezetben is bátran felléptek a felületes általánosságokkal és nemzeti előítéletekkel szemben.

Második jellemző vonásuk a gyermekfaluhoz és egymáshoz való rendületlen ragaszkodásuk. Hazájukból írott leveleik meghatóan bizonyítják ezt. A falu egyik görög nemzetiségű öregdiákja ábrándozva gondol a fennsíkron elterülő görög házra, ahol ifjúságának legszebb éveit töltötte s barátságot kötött más nemzetiségű társaival. Az Amerikába távozott német öregdiák is gondolatban vissza-visszatér a gyermekfaluba, ahol megtanulta becsülni „a nemzetköziség értékeit”. Remélni szeretné, hogy majd eljön az az idő, amikor „ez a szellem kiterjed az egész világra”. Az a finn férj és feleség, akik egykor mint árvagyermek a svájci gyermekfaluban ismerték meg egymást és ott is házasodtak-össze, könnyes szemmel emlékezik vissza arra a forró hangulatra, amely házasságukat Trogenben létrehozta. Az Amerikában elhelyezkedett angol öregdiák is alig várja, hogy hosszú takarékoskodása eredményeképpen a következő karácsonyt újból a gyermekfaluban tölthesse. Az a finn egyetemi hallgató, aki 11 éves korában került a faluba, szeretettel gondol arra, milyen sok barátot szerzett Trogenben és ezek a barátok és az ottani élmények mennyire elfelejtették vele a honvágyat. „A barátság” című újság mindig nagy öröm nekünk — írja egy finn gépész levelében. „Minden cikkét kétszer is elolvasom és lefordítom feleségemnek. Az újság érkezése vidám estélyi ünnep az egész családnak számára.” — „Micsoda öröm viszontlátni a falut” kiált fel levelében a finn főváros kereskedelmi akadémiájának növendéke. „Csak azt sajnálom, hogy a régi szeretett arcok közül oly keveset láthatok most ott. De ha az arcok meg is változtak az évek folyamán, egy dolog ugyanaz maradt, ami volt, a mi falunk lényeges és alapvető gondolata, a különböző nemzetiségű gyermekek közös élete és egyetértése úgy, amint azt WALTER CORRI kifejtette.”

De nemcsak a felnőttekké érett egykori árvák gondolnak ilyen meghatottan gyermekkoruk szép napjaira, hanem az őket tanító pedagógusok is. A Pinocchio nevű olasz ház egykori nevelője, nyolc évi szolgálat után hazatérőben, így foglalta össze tapasztalatait: „Visszatekintve azokra az évekre, melyeket ott gyermekeinkkel együtt eltöltöttünk, minden túlzás nélkül csodálatosaknak mondhatjuk és önkéntelen hálaérzés tölt el minket. A nagy PESTALOZZI-családon belüli életünk szép és feledhetetlen élményekben volt gazdag, noha nem mellőzhetjük azt a tényét, hogy kikerülhetetlen nehézségek és sajnálatos dolgok is előfordultak. A világra kinyílt kapuhoz hasonlóan, a falu többet adott nekünk, mint amennyire számítottunk. Nemzetközi fel-fogásból és kölcsönös emberi megértésből mi felnőttek együttesen többet tanultunk, mint amit bármiféle könyv is nyújthatott volna nekünk.”¹¹

Érthető, hogy az ilyen és ehhez hasonló tapasztalatok az egész világon felkeltették a pedagógusok és a nevelés ügye iránt érdeklődő emberek figyelmét a PESTALOZZI gyermekfalu iránt. Cikkek, tanulmányok jelentek meg az ott folyó munkáról, s a látogatók hada kereste fel Svájc legfiatalabb települését. Egyre nagyobb lett az elismerés Embri professzor kezdeményezése iránt. Csakhamar felmerült a gondolat: nem lehetne-e más országban is hasonló intézményt létrehozni? A gondolat elsősorban Angliában merült fel, ahol a gyermekszerető angolok egyik csoportja társadalmi egyesületet hozott létre a PESTALOZZI gyermekfalu támogatására. Jórészt ez az egyesület segítette oda a svájci Alapítványt, hogy Trogenben két angol nemzeti házat sikerült felépíteni és fenntartani. Az UNESCO is felfigyelt a gyermekfalu tevékenységére és elvállalta az 1948-ban Trogenben alapított szervezet, az úgynevezett „Gyermekeközösség Nemzetközi Szövetsége” feletti védnökséget. Ez a FICE néven ismert szervezet — Fédération Internationale des Communautés d'Enfants — támogatta a trogenihez hasonló új gyermekfalvak alapítását. Így jött létre az angliai Sedlescombe helységben a trogeni PESTALOZZI falu angol ikerintézménye, továbbá a hasonló célú berlini és dél-tiroli Bressanone-i intézmény.

A gyermekfalu intézményének ez a szét-sugárzó hatása, továbbá egyes afrikai és ázsiai országok irányító köreinek növekvő érdeklődése nyilvánvalóan bizonyítják, milyen nagy jelentősége van CORRI professzor elgondolásának.

Minket, magyar pedagógusokat, két szempontból is érdekel a svájci gyermekfalu tevé-

¹¹ I. h. 498 l.

kenysége. Egyrészt mivel az itt folyó munka a második világháború utáni korszak egyik leg-
 érdekesebb internacionalista jellegű nevelési
 kísérlete. Ha a mi internacionalizmusunk lényege-
 sen különbözik is a trogeni intézményétől,
 néhány alapvető vonás teljesen azonos. Isko-
 láinkban a trogenihez hasonlóan küzdünk a
 sovinizmus, a nemzeti előítélet és háborús
 szellem minden megnyilvánulása ellen, harco-
 lunk a népek barátságáért, a békés együttélés
 biztosításáért. Ismerjük azokat a félelmetes
 erőket, melyek a békét fenyegetik, s melyeknek
 leküzdéséhez — sajnos — nem elégséges a
 gyermekfalvak még oly elismerésre méltó
 nevelő tevékenysége sem. De kétségtelen,
 hogy a szocialista pedagógiában is nagyra-
 becült PESTALOZZI elgondolása szerint nevelt
 gyermekek a világbéke őszinte és határozott
 harcosai lehetnek, akikre a békés együttélés
 hívei bátran támaszkodhatnak. Bizonyára
 nagyon hasznos lenne számunkra a trogeni

oktató-nevelő módszerek és eredmények ala-
 posabb és részletesebb tanulmányozása.

Másrészt nem érdektelen számunkra a
 gyermekfaluban nevelt magyar gyermekek
 sorsa és gondolkozása sem. Azzal a szemlélettel
 fordulunk feléjük, amit legtömörebben Nép-
 köztársaságunk elnöke fejezett ki újévi üdvöz-
 letében. Boldogulást és jó egészséget kívánva a
 külföldre szakadt magyaroknak, arra kérte
 őket: „Bárhogy fordul sorsuk, szívükben
 őrizték meg magyarságuk becsülését, szülő-
 hazájuk szeretetét. Tapasztalni fogják, hogy
 önmagukat becsülik meg vele.”¹² A PESTALOZZI
 gyermekfalu viszonylagosan kedvező nevelési
 lehetőségeit nézve minden reményünk meg-
 van arra, hogy a trogeni fennsíkön épült,
 s PETŐFI népi hőseről elnevezett magyar
 családi házban olyan gyermekek nőnek fel,
 akik más nemzetek megbecsülése mellett meg-
 tudják őrizni szülőhazájuk szeretetét.

BÍRÓ SÁNDOR

FILOZÓFIAI PROBLÉMÁK A MAGASABB RENDŰ IDEGMŰKÖDÉS FIZIOLÓGIÁJÁBAN ÉS A PSZICHOLÓGIÁBAN

Akadémiai Kiadó 1965. 618 l.

Napjainkban soha nem tapasztalt mérték-
 ben fejlődnek az emberrel foglalkozó tudomá-
 nyok. Az „ismerd meg önmagad” igénye,
 a kutató, kísérletező emberi elme egyre újabb
 és merészebb perspektívákat jelöl a természeti
 erők legyőzése, a világűr meghódítása, a magas
 rendű kulturált életforma megvalósítása felé.
 Mindezek az igények és törekvések érthetően
 megnövelték ezek létrehozójával, az emberi
 tudattal foglalkozó tudományok jelentőségét.
 A magasabb rendű idegrendszer, a fiziológia és
 pszichológia vizsgálódásainak középpontjába
 került. Ezek a vizsgálatok és kísérletek azon-
 ban tömegesen vetnek fel filozófiai kérdéseket
 is. Az eredmények értelmezése, a levonható
 következtetések egyre sürgették a filozófiai
 alátámasztást, és a további kutatások elvi
 irányítását.

A fiziológia és pszichológia terén folyó
 elméleti kutatások számára az 1962 májusában
 tartott moszkvai országos tanácskozás igen
 jelentős volt. A Kongresszust a Szovjetunió
 Tudományos Akadémiája, a Szovjetunió Orvos-
 tudományi Akadémiája és a Szovjetunió és az
 OSZFSZK Közép- és Felsőfokú Szakoktatási
 Minisztériuma hívta egybe. A konferencia célja

a marxista—leninista filozófia és a haladó
 természettudományok szoros kapcsolatának
 hangsúlyozása volt. Megtárgyalásra kerültek
 a fiziológia és pszichológia legfontosabb elvi
 és módszertani kérdései. A kongresszus anyaga,
 sajnos, több évi késéssel jutott el csak hazánkba.

A kongresszus előadói között a szovjet
 tudomány vezéralakjait találjuk. Így többek
 között a hazánkban is jól ismert A. R. LURIJÁT,
 N. A. BERNSTEINT, D. A. BIRJUKOVOT,
 A. N. LEONTJEVET, F. V. BASSZINT valamint
 B. M. TYEPILOVOT stb. P. N. FEDOSZEJEV,
 a Szovjetunió Tudományos Akadémiájának
 alelnöke megnyitójában vázolta az 1950 óta
 megtett utat. (1950-ben volt a Szovjetunió
 Tudományos Akadémiájának és a Szovjetunió
 Orvostudományi Akadémiájának egyesített
 tudományos ülészaka.) A kongresszus határo-
 zata a pavlovi tanítások népszerűsítése volt.
 Az akkor uralkodó és a tudományos életben is

¹² Népszabadság, 1966. január 4. Dobi István újévi
 köszöntője.